

VOYAGA YETMAGAN BOLALARGA PSIXOLOGIK XIZMATNING MAZMUNI VA AHAMIYATI

Numonov Sobitjon Nasibjon o'gli

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti xuzuridagi

Ijtimoiy ximoya milliy agentligi

Andijon viloyati boshqarmasi Izboskan tumani

"Inson" ijtimoiy xizmatlar markazi

Psixologlar guruxi bosh mutaxassisi

Annotatsiya: Bolalik inson hayotining eng muhim va ta'sirchan davridir. Ushbu davrda bolaning shaxsiyati shakllanadi, uning ruhiy va jismoniy rivojlanishi sodir bo'ladi. Voyaga yetmagan bolalarga psixologik xizmat ko'rsatish esa ularning sog'lom va muvozanatli rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Psixologik xizmat bolaning ichki dunyosini tushunish, uning hissiyotlari, fikrlari va xulq-atvorini o'rganish, shuningdek, yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va bartaraf etishga qaratilgan kompleks faoliyatdir.

Kalit so'zlar: voyaga yetmagan bolalar, psixologik xizmat, hissiyot, fikr, xulq-atvor, ijodiy mashg'ulotlar, o'yin terapiyasi.

Bolalar psixologiyasi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularni o'rganish va ularga yordam ko'rsatish uchun maxsus yondashuv talab etiladi. Voyaga yetmagan bolalarning ruhiy holati tez o'zgaruvchan bo'lib, ular ko'pincha o'z his-tuyg'ularini to'g'ri ifoda eta olmaydilar. Shu sababli, psixologik xizmat bolalarning ichki muammolarini aniqlash va ularni hal qilishda yordam beradi. Bu xizmat individual va guruh shaklida olib boriladi, bolalar bilan suhbatlar, o'yin terapiyasi, ijodiy mashg'ulotlar, treninglar va boshqa usullar orqali amalga oshiriladi. Psixologik xizmatning mazmuni keng qamrovli bo'lib, u bolalarning ruhiy rivojlanishining barcha jihatlarini o'z ichiga oladi. Bu xizmat bolalarning hissiy holatini baholash, ularning o'z-o'zini anglash darajasini oshirish, stress va xavotirlarni kamaytirish, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Psixologlar bolalarning o'qishdagi qiyinchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etishda ham faol ishtirok etadilar. Maktabdagi muvaffaqiyatsizliklar ko'pincha bolaning ruhiy holati bilan bog'liq bo'lishi mumkin, shuning uchun psixologik yordam bolalarning o'qishda muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi.[1]

Voyaga yetmagan bolalarga psixologik xizmat ko'rsatishning ahamiyati juda katta. Bu xizmat bolalarning ruhiy sog'lig'ini mustahkamlashga, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga, shuningdek, ijtimoiy muhitga moslashishiga yordam beradi. Bolalar ko'pincha oilaviy muammolar, do'stlar bilan munosabatlardagi qiyinchiliklar yoki maktabdagi stress tufayli ruhiy zo'riqishlarga duch keladilar.

Psixologik xizmat bu muammolarni aniqlash va bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, psixologik yordam bolalarning o'zini anglash va boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa ularning kelajakda mustaqil va baxtli shaxs bo'lib yetishishiga yordam beradi. Psixologik xizmat bolalarning oilaviy muhitdagi muammolarini hal qilishda ham katta ahamiyatga ega. Oiladagi ziddiyatlar, ota-ona e'tiborsizligi, zo'ravonlik yoki boshqa salbiy omillar bolaning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. Psixologlar oilaviy maslahatlar berish orqali bu muammolarni yengishga yordam beradi, shu bilan birga bolaning o'zini xavfsiz va himoyalangan his qilishiga ko'maklashadi. Bu esa bolalarning ruhiy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Psixologik xizmatning samarali bo'lishi uchun uning doimiy va tizimli ravishda ko'rsatilishi zarur. Bu xizmat maktablarda, bolalar bog'chalari, ijtimoiy xizmat markazlari va tibbiyot muassasalarida amalga oshiriladi. Psixologlar zamonaviy metod va texnologiyalarni qo'llab, bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda yordam ko'rsatadilar. Bundan tashqari, ota-onalar va o'qituvchilarning psixologik savodxonligini oshirish ham muhimdir, chunki ular bolalarning kundalik hayotidagi eng yaqin muhitni tashkil etadi va bolaning ruhiy holatini aniqlashda birinchi bo'lib sezuvchilar bo'lishadi.[2]

Psixologik xizmat bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Bolalar o'zaro munosabatlarni o'rganish, jamoada ishlash, o'z fikrini ifoda etish kabi ko'nikmalarni shakllantirishlari kerak. Bu ko'nikmalar bola kelajakda jamiyatda muvaffaqiyatli va faol shaxs bo'lib yetishishi uchun zarurdir. Psixologik treninglar, guruh mashg'ulotlari va o'yin terapiyasi orqali bolalar o'zlarini ifoda etishni o'rganadilar, stress va xavotirlarni yengish usullarini egallaydilar. Bundan tashqari, psixologik xizmat bolalarning o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Bu qobiliyat bolaning hayotdagi qiyinchiliklarga bardosh berishi, muammolarni hal etishda mantiqiy fikrlashi va hissiy muvozanatni saqlashida muhim rol o'ynaydi. O'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari bolaning o'qishdagi muvaffaqiyatini oshirish, ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash va ruhiy salomatligini mustahkamlashga yordam beradi. Psixologik xizmatning yana bir muhim jihati – bu bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishdir. Ko'plab bolalar turli sabablar tufayli o'zini past baholaydi, o'z qobiliyatlariga shubha qiladi. Psixolog yordamida bolaning o'ziga bo'lgan ishonchi tiklanadi, u o'zini ijobiy baholashni o'rganadi va yangi maqsadlar qo'yishga tayyor bo'ladi. Bu esa bolaning shaxs sifatida rivojlanishida muhim omildir.[3]

Voyaga yetmagan bolalarga psixologik xizmat ko'rsatishda ota-onalar va o'qituvchilarning roli beqiyosdir. Ular bolaning kundalik hayotidagi eng yaqin va ta'sirchan shaxslar bo'lib, uning ruhiy holatini kuzatish va kerak bo'lganda psixologga murojaat qilishlari zarur. Shu sababli, ota-onalar va o'qituvchilarning psixologik savodxonligini oshirish, ularni psixologik xizmat jarayoniga jalb qilish muhimdir. Bu ham bolalarning sog'lom rivojlanishiga xizmat qiladi. Psixologik

xizmat shuningdek, voyaga yetmagan bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olgan holda, maxsus dasturlar va loyihalarni ishlab chiqishni talab qiladi. Har bir bola individual bo'lib, uning ruhiy holati, qobiliyatlari va muammolari turlicha bo'lishi mumkin. Shu sababli, psixologik yordam ham individual yondashuvni talab qiladi. Maxsus dasturlar orqali bolalarning ruhiy salomatligi, ijtimoiy ko'nikmalari va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi. Voyaga yetmagan bolalarga psixologik xizmat ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati ham katta. Sog'lom va baxtli bolalar kelajakda jamiyatning faol a'zolariga aylanishadi. Ular o'z salomatligi, bilim va ko'nikmalari bilan jamiyat rivojiga hissa qo'shadilar. Shu sababli, bolalarga psixologik yordam ko'rsatish jamiyatning umumiy farovonligini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Bu xizmat orqali jamiyatda ruhiy salomatlikni oshirish, zo'ravonlik va boshqa salbiy holatlarni kamaytirish mumkin.[4]

Voyaga yetmagan bolalarga yordam berish masalasi har bir jamiyatning eng muhim vazifalaridan biridir. Bolalar kelajakning asosidir, shuning uchun ularning to'liq rivojlanishi va farovonligi uchun barcha sharoitlarni yaratish lozim. Voyaga yetmaganlar nafaqat jismonan, balki ruhiy va ijtimoiy jihatdan ham himoyalangan va qo'llab-quvvatlangan bo'lishlari kerak. Sifatli ta'lim berish juda muhimdir. Ta'lim nafaqat bilim olish, balki ularni hayotga tayyorlash, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish vositasidir. Maktablar va ta'lim muassasalari bolalarga bilim berish bilan birga, ularning qiziqishlari va iste'dodlarini rivojlantirishga ham e'tibor qaratishi zarur. Har bir bola o'ziga xosdir, shuning uchun ta'lim jarayonida individual yondashuv qo'llanilishi lozim. Shuningdek, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida doimiy muloqot va hamkorlik bolalarning ta'limdagi muvaffaqiyatini oshiradi. Bolalarning sog'lig'ini asrashga katta e'tibor berish kerak. Bu faqat kasal bo'lganda davolash emas, balki ularning sog'lom o'sishi uchun zarur sharoitlar yaratishdir. To'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik, gigiyena qoidalariga rioya qilish va muntazam tibbiy ko'riklar bolalarning jismoniy salomatligini ta'minlaydi. Shuningdek, ruhiy salomatlik ham muhim ahamiyatga ega. Bolalar o'z his-tuyg'ularini erkin ifoda eta olishlari, stress va tashvishlardan xoli bo'lishlari uchun psixologik yordam ko'rsatish zarur. Bu borada maktablarda psixologlar faoliyat yuritishi, ota-onalar esa farzandlari bilan ochiq va samimiy muloqotda bo'lishlari muhim. Bolalarning ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash kerak. Bolalar o'zaro muloqot qilish, do'stlar orttirish, jamiyatda o'z o'rnini topish orqali ijtimoiy ko'nikmalarni o'zlashtiradilar. Shu sababli, ular uchun turli madaniy, sport va ijodiy tadbirlarni tashkil etish muhimdir. Bu bolalarga o'z iste'dodlarini kashf etish, jamoaviy ishlashni o'rganish va o'ziga bo'lgan ishonchni oshirishda yordam beradi. Jamiyatda bolalarga do'stona muhit yaratish, ularni hurmat qilish va qo'llab-quvvatlash esa ularning ijtimoiy moslashuvini yanada mustahkamlaydi. Bolalarning huquqlarini himoya qilish jamiyatning asosiy vazifalaridan biridir. Har bir bola zo'ravonlik, kamsitish va

suiiste'moldan xoli bo'lishi kerak. Bolalar huquqlarini himoya qilish uchun qonunlar va tartib-qoidalar mavjud bo'lib, ularni amalda to'liq bajarish zarur. Bu borada davlat organlari, nodavlat tashkilotlari va jamoatchilik faol ishtirok etishi lozim. Bolalarga nisbatan zo'ravonlik holatlarini aniqlash va bartaraf etish, ularni xavfsiz muhitda tarbiyalash uchun barcha imkoniyatlar ishga solinishi kerak. Oilaning roli juda katta. Oila bolalarning birinchi va eng muhim tarbiya muhitidir. Mehribon va barqaror oila muhitida o'sayotgan bola o'zini ishonchli va himoyalangan his qiladi. Ota-onalar bolalarga mehr-muhabbat ko'rsatish bilan birga, ularni tarbiyalashda mas'uliyatni ham unutmastiklari kerak. Oilaviy muhitni yaxshilash, ota-onalarni tarbiya va ta'lim borasida qo'llab-quvvatlash, oilada ijobiy muhit yaratish bolalarning sog'lom rivojlanishiga xizmat qiladi. Jamiyatda voyaga yetmaganlarga nisbatan ijtimoiy yordam tizimini rivojlantirish zarur. Bu tizim orqali ehtiyojmand bolalarga moddiy yordam ko'rsatish, ularning ta'lim va sog'liqni saqlash sohasidagi ehtiyojlarini qondirish mumkin. Ijtimoiy xizmatlar bolalarning muammolarini erta aniqlash va ularga vaqtida yordam berish imkonini beradi. Bu esa ularning kelajakda jamiyatga foydali a'zolar sifatida o'sib chiqishlariga xizmat qiladi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, voyaga yetmagan bolalarga psixologik xizmat ko'rsatish ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Bu xizmat bolaning ichki dunyosini tushunish, uning ruhiy muammolarini aniqlash va bartaraf etishda yordam beradi. Psixologik xizmat bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish, o'qishdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlash va oilaviy muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ota-onalar va o'qituvchilar bilan yaqindan hamkorlik qilish, psixologik savodxonlikni oshirish bu xizmat samaradorligini yanada kuchaytiradi. Tizimli va doimiy psixologik yordam orqali bolalar sog'lom, baxtli va jamiyatga foydali shaxs sifatida yetishadi, bu esa kelajak avlodning farovonligi va taraqqiyoti uchun asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nishanova Z., Alimova G. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi. Toshkent: "Ilm-ziyo" nashriyoti, 2023. – 198 b.
2. Karimov A., Tursunova M. Psixologik xizmat va psixokorreksiya. Namangan Davlat Universiteti nashriyoti, 2024. – 150 b.
3. Islomov B., Xudoyberdiyev D. Psixologik xizmatning nazariy va amaliy asoslari. Toshkent: Renessans Ta'lim Markazi, 2024. – 175 b.
4. Ergashev S. Ta'limda psixologik xizmat muammolari. BMTI kutubxonasi, 2023. – 160 b.
5. Qodirov S. Psixologik yordam va maslahat. Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2024. – 182 b.
6. Mamatqulov N., Abdullayeva L. Psixologik xizmat: nazariya va amaliyot. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2023. – 210 b.